Wojciech Mojski¹

Zarys międzynarodowych regulacji prawnych dotyczących samorządów zawodowych prawników świadczących pomoc prawną²

Słowa kluczowe: samorządy prawników, Organizacja Narodów Zjednoczonych, Rada Europy, Unia Europejska, standardy prawne

Keywords: bar associations, United Nations, Council of Europe, European Union, legal standards

Streszczenie

Niezależne samorządy zawodowe prawników świadczących pomoc prawną stanowią we współczesnych demokratycznych państwach istotną gwarancję efektywnego prawa do pomocy prawnej, które jest z kolei ważnym elementem prawa do rzetelnego postępowania sądowego. W multicentrycznym systemie prawnym współczesnych państw demokratycznych źródłem właściwych standardów dotyczących cech tych samorządów są przy tym nie tylko normy konstytucyjne, ale również regulacje międzynarodowe. Celem tego opracowania jest syntetyczne przedstawienie tych regulacji w systemie uniwersalnym Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz w europejskich systemach Rady Europy i Unii Europejskiej.

¹ ORCID ID: 0000-0002-4802-3346, doktor, Katedra Prawa Konstytucyjnego Wydział Prawa i Administracji Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. E-mail: wojciech.mojski@poczta.umcs.lublin.pl.

² Artykuł jest zmodyfikowaną wersją referatu przygotowanego na XVIII Seminarium Badaczy Prawa Konstytucyjnego pt. „Samorząd w państwie demokratycznym. (Nie)ustalone granice władzy publicznej”, które miało miejsce 26–28 września 2018 r. w Juracie.

Abstract**Outline of international legal regulations concerning bar associations**

In the modern democratic states the independent bar associations are an important guarantee of an effective right to legal aid, which is in turn an important element of the right to fair trial. In the multicentric legal system of modern democratic countries, not only constitutional norms, but also international regulations are the source of proper standards regarding the features of these self-governments. The aim of this study is to present these regulations synthetically in the universal system of the United Nations and in the European systems of the Council of Europe and the European Union.

I.

Konstytucyjną podstawą funkcjonujących w Polsce samorządów zawodowych adwokatów i radców prawnych jest art. 17 ust. 1 Konstytucji³. Norma konstytucyjna określa te zawody prawników świadczących pomoc prawną, jako zawody zaufania publicznego i zarazem określa podstawowe funkcje ustrojowe ich samorządów. Są nimi reprezentowanie osób wykonujących te zawody i sprawowanie pieczy nad ich należytym wykonywaniem w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony. Wskazana regulacja konstytucyjna była wielokrotnie analizowana w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, który między innymi w kontekście ustawowo regulowanego ustroju samorządów adwokackiego i radcowskiego wypracował wiążące standardy konstytucyjne⁴. Z uwagi jednak na członkostwo Polski w organizacjach międzynarodowych oraz konstytucyjne zobowiązanie do prze-

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

⁴ Zob. M. Szydło, *Komentarz do art. 17 Konstytucji RP*, [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016 oraz W. Bujko, *Zawód radcy prawnego i samorząd zawodowy radców prawnych w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Zawód radcy prawnego. Historia zawodu i zasady jego wykonywania*, red. A. Bereza, Warszawa 2015, s. 539–574 i B. Sołtys, *Art. 5 RadPrU*, [w:] *Ustawa o radcach prawnych. Komentarz*, red. T. Scheffler, Warszawa 2018.

strzegania wiążącego prawa międzynarodowego (art. 9 Konstytucji), również istotne jest również nawiązywanie do standardów międzynarodowych i europejskich w tym zakresie. W szczególności dotyczy to norm uniwersalnego systemu Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) oraz regionalnych systemów europejskich, tj. systemu Rady Europy (RE) i Unii Europejskiej (UE), w których samorządność zawodów prawniczych jest traktowana jako istotny element prawa do sądu, które jest gwarantowane w art. 45 Konstytucji. W systemie uniwersalnym ONZ prawo do rzetelnego postępowania sądowego gwarantuje art. 14 formalnie wiążącego Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 r. (MPPOiP)⁵. W systemie RE podstawowym przepisem gwarantującym prawo do rzetelnego procesu sądowego jest z kolei art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (EKPC)⁶, który w ust. 3 lit c) wyraźnie gwarantuje prawo do obrońcy. Na podstawie ust. 1 tego przepisu Trybunał w Strasburgu sformułował (pod pewnymi warunkami) prawo do pomocy prawnej jako gwarancję efektywnego prawa do ochrony sądowej⁷. W systemie UE do prawa

⁵ Dz.U. 1977, Nr 38, poz. 167. Powołany tą umową międzynarodową Komitet Praw Człowieka ONZ na 19. sesji 9–27 lipca 2007 r. sformułował Uwagi Ogólne nr 32 do wskazanego przepisu, w których w punkcie 34. wskazał między innymi, że prawnicy powinni mieć możliwość doradzać i reprezentować osoby oskarżone o przestępstwo bez ograniczeń, wpływów, nacisków lub nadmiernej ingerencji z jakiegokolwiek strony. W punkcie 38. wskazano z kolei, że naruszeniem art. 14 MPPOiP jest sytuacja, w której sąd lub inne odpowiednie organy państwowe przeszkadzają wyznaczonym prawnikom w skutecznym wykonywaniu swoich zadań. Dostęp do Uwag Ogólnych w języku angielskim na stronie internetowej, <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsrcd-B0H1l5979OVGGB%2bWPAXhRj0XNNTvKgFHbxAcZSvX1OsJj%2fRmVA4LiMvUt2NlM%2faca34jcDIZX9fT%2fZidf1IcFxsofMTw2B1mj3zj69U> (15.02.2019). Zob. również A. Gliszczyńska, K. Sękowska-Kozłowska, R. Wieruszewski, *Artykuł 14. Prawo do sądu*, [w:] *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich (Osobistych) i Politycznych. Komentarz*, red. R. Wieruszewski, Warszawa 2012.

⁶ Dz.U. 1993, Nr 61, poz. 284.

⁷ Zob. P. Hofmański, A. Wróbel, *Komentarz do art. 6 EKPCz*, [w:] *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do artykułów 1–18. Tom I. Komentarz.*, red. L. Garlicki, Warszawa 2010 oraz *Podręcznik prawa europejskiego dotyczącego dostępu do wymiaru sprawiedliwości*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-ecthr-2016-handbook-on-access-to-justice_pl.pdf (15.02.2019), s. 67, a także *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (civil limb)*, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf (15.02.2019), s. 27–28.

do pomocy prawnej odnosi się zaś art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (KPP UE)⁸.

Stosowne organy ONZ, RE i UE w ścisłym powiązaniu z przywołanymi normami MPPOiP, EKPC, a także KPP UE wypracowały standardy samorządności zawodów prawniczych. Standardy te mają co prawda charakter niejednorodny i jedynie część z nich ma charakter formalnie wiążący, ale również w przypadku aktów formalnie niewiążących, możliwe prawnie i pożądane zarazem jest sięganie do tych uniwersalnych i europejskich wzorców dotyczących samorządów zawodowych prawników świadczących pomoc prawną i traktowanie ich co najmniej jako wskazówek dotyczących uregulowania tej ważnej ustrojowo kwestii⁹. Celem tego opracowania jest zarysowanie i przybliżenie tej problematyki, przede wszystkim przez wskazanie stosownych aktów prawnych i dokumentów oraz syntetyczne omówienie ich najistotniejszych postanowień.

II.

Podstawowym aktem prawnym (prawa miękkiego – *soft law*) w systemie uniwersalnym ONZ odnoszącym się bezpośrednio do samorządów prawniczych (nawiązującym jednocześnie do art. 14 MPPOiP) są „Podstawowe zasady dotyczące roli prawników” z 1990 r., przyjęte przez ósmy kongres Organizacji Narodów Zjednoczonych w sprawie zapobiegania przestępczości i postępowania ze sprawcami, Hawana, Kuba, 27 sierpnia–7 września 1990 r.¹⁰: Akt ten za-

⁸ Dz.U. 2009, Nr 203, poz. 1569. Szerzej zob. N. Półtorak, A. Wróbel, *Artykuł 47*, [w:] *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, red. A. Wróbel, Warszawa 2013.

⁹ Na temat postulatów doktrynalnych dotyczących samorządów prawniczych zob. R.W. Gordon, *The Independence of Lawyers*, https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2368&context=fss_papers (15.02.2019), A. Uzelac, *The Independence of the Bars and their Relationship with the Public Authorities.*, https://www.researchgate.net/publication/265423368_The_Independence_of_the_Bars_and_their_Relationship_with_the_Public_Authorities (15.02.2019) oraz *Niezależność sądownictwa i zawodów prawniczych jako fundamenty państwa prawa. Wyzwania współczesności*, red. T. Wardyński, M. Niziołek, Warszawa 2009, s. 199–218.

¹⁰ *Basic Principles on the Role of Lawyers, Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders*, Havana, Cuba 27 August to 7 September 1990, <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/roleoflawyers.aspx> (15.02.2019).

wiera wyraźne postanowienia dotyczące samorządów prawników i w punkcie 24. przewiduje prawo prawników świadczących pomoc prawną do tworzenia i przystępowania do samorządnych stowarzyszeń zawodowych. Do głównych zadań samorządów akt ten zalicza reprezentowanie interesów prawników, wspieranie ich kształcenia oraz szkolenia, jak też ochronę ich zawodowej niezależności. Wyraźnie podkreślono również w tym punkcie konieczność wybierania organów samorządowych przez członków samorządu. W kolejnym punkcie wskazano równocześnie, że samorzady prawników świadczących pomoc prawną powinny współpracować z władzami państwowymi, aby zapewnić równy i skuteczny dostęp każdej osoby do pomocy prawnej, a także aby zagwarantować możliwość udzielania porad i pomagać swoim klientom, w sposób wolny od nieuprawnionych nacisków, ale zgodnie z prawem oraz uznanymi normami i etyką zawodową. Zasady wskazują również jednoznacznie na autonomię samorządów w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej, podlegającą jedynie kontroli ze strony niezawisłych sądów.

Ważnymi dokumentami w systemie ONZ dotyczącymi uniwersalnych standardów samorządności zawodów prawniczych, w których bardziej szczegółowo rozwinięte zostają postanowienia powyższych Zasad, są coroczne Raporty Specjalnego Sprawozdawcy ds. Niezawisłości sędziów i niezależności prawników, sporządzane do 2005 r. na potrzeby Komisji Praw Człowieka ONZ, a od 2006 r. na potrzeby Rady Praw Człowieka ONZ¹¹. W Raporcie z 28 lipca 2009 r. omówiono między innymi szczegółowo zasady, które powinny być przestrzegane przy określaniu organizacji zawodów prawniczych i wyróżniono w tym kontekście dwa główne cele samorządów prawniczych, tj. ochronę interesów zawodowych prawników oraz ochronę i wzmacnianie integralności i niezależności zawodu prawnika. W Raporcie wykluczono przy tym wyrażnie nadmierną kontrolę władz państwowych nad samorządami, jak też tym bardziej kierowanie nimi przez władze państwowe lub próby upolitycznienia

Tłumaczenie na język polski zob. M.A. Nowicki, *Podstawowe Zasady Narodów Zjednoczonych Dotyczące Roli Adwokatów: VIII Kongres Narodów Zjednoczonych na temat Zapobiegania Przestępczości oraz Traktowania Przestępców* (Hawana, Kuba, 27 sierpnia–7 września 1990 r.), „Palestra” 1992, nr 36/5–6 (413–414), s. 80–86 oraz [http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Palestra/Palestra-r1992-t36-n5_6\(413_414\)/Palestra-r1992-t36-n5_6\(413_414\)-s80-86/Palestra-r1992-t36-n5_6\(413_414\)-s80-86.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Palestra/Palestra-r1992-t36-n5_6(413_414)/Palestra-r1992-t36-n5_6(413_414)-s80-86/Palestra-r1992-t36-n5_6(413_414)-s80-86.pdf) (15.02.2019).

¹¹ Dostęp do Raportów na stronie internetowej <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Judiciary/Pages/Annual.aspx> (15.02.2019).

podjęmowane przez władze. Jednocześnie, co istotne z uwagi na funkcjonowanie w Polsce dwóch samorządów prawników świadczących pomoc prawną (adwokatów i radców prawnych), Specjalny Sprawozdawca wyraża w Raporcie postulat ustanawiania jednego samorządu, który w sposób bardziej skuteczny będzie w stanie zapewnić integralność zawodu i jakość świadczonych usług prawnych.

Z kolei w Raporcie z 22 sierpnia 2016 r. podkreślono konieczność respektowania mechanizmów demokratycznych w ramach decyzji podejmowanych przez samorządy prawników, a także w ich działaniach zewnętrznych. Jednocześnie wyrażono również zaniepokojenie sytuacjami, w których władze państwowe próbują przejąć kontrolę nad samorządami, umieszczając w ich władzach prawników sprzyjających władzom państwowym lub poprzez stosowanie bezpośrednich lub pośrednich gróźb, nieuprawnionej presji, czy też zastraszania.

III.

Nawiązując do postanowień EKPC w 2000 r. Komitet Ministrów RE sformułował Rekomendacje (2000) 21 dla państw członkowskich w sprawie swobody wykonywania zawodu prawnika¹². Zgodnie z zasadą 5. Rekomendacji prawnikom należy umożliwić i zachęcać do tworzenia i przystępowania do stowarzyszeń zawodowych (samorządów) o charakterze lokalnym, krajowym i międzynarodowym. Samorządy prawników powinny być przy tym zrzeszeniami niezależnymi od władz i społeczeństwa, a ich rola powinna sprowadzać się do ochrony swoich członków, w szczególności w zakresie zapewnienia im niezależności zawodowej. Według Rekomendacji samorządy prawników powinny między innymi promować idee sprawiedliwości, bronić roli prawników w społeczeństwie, wspierać udział prawników w działaniach mających na celu zapewnienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości osobom znajdującym się w trudnej sytuacji ekonomicznej, w szczególności poprzez zapewnienie pomocy prawnej i porady, brać udział w dyskusji na temat istniejącego i proponowanego prawodawstwa, a także promować jak najwyższe standar-

¹² Tekst w języku angielskim dostępny na stronie internetowej <https://rm.coe.int/native/09000016804d0fc8> (15.02.2019).

dy kompetencji prawników. Samorządy prawnicze powinny również podejmować wszelkie niezbędne i adekwatne działania w przypadkach aresztowania lub zatrzymania prawnika, wszczęcia postępowania przeciwko niemu, jak też w przypadku ewentualnego przeszukania stosowanego wobec prawnika.

Ponadto również Europejska Komisja na rzecz Demokracji przez Prawo (Komisja Wenecka) w ramach opracowania Listy Kontrolnej Państwa Prawnego, przyjętej na 106. sesji plenarnej (Wenecja, 11–12 marca 2016 r.)¹³ odniosła się do kwestii samorządów prawniczych. Za niezbędne elementy państwa prawnego uznano w tym dokumencie istnienie niezależnego zawodu prawniczego, jak też niezależność i bezstronność samorządu prawników, który powinien mieć podstawę prawną funkcjonowania w ustawie.

Co istotne w ramach RE trwają prace nad formalnie wiążącą Konwencją o zawodach prawniczych. Zgromadzenie Parlamentarne RE na posiedzeniu 24 stycznia 2018 r. przyjęło w tej kwestii Zalecenie 2121 (2018): W sprawie opracowania Europejskiej konwencji o zawodach prawniczych¹⁴ skierowane do Komitetu Ministrów RE. W Zaleceniu tym wezwano do opracowania i przyjęcia konwencji, w oparciu o standardy określone w Rekomendacjach (2000) 21, ale także z uwzględnieniem standardów wypracowanych przez międzynarodowe i europejskie pozarządowe zrzeszenia prawników.

IV.

W ramach wiążącego prawa unijnego podstawowymi aktami, które pośrednio odnoszą się do samorządów prawników, są przede wszystkim: dyrektywa Rady 77/249/EWG z 22 marca 1977 r. mająca na celu ułatwienie skutecznego korzystania przez prawników ze swobody świadczenia usług¹⁵ oraz dyrektywa 98/5/WE Parlamentu Europejskiego i Rady 16 lutego 1998 r. mająca na celu ułatwienie stałego wykonywania zawodu prawnika w Państwie Członkow-

¹³ The Rule of Law Checklist, https://www.venice.coe.int/images/SITE%20IMAGES/Publications/Rule_of_Law_Check_List.pdf (15.02.2019).

¹⁴ <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=24466&lang=en> (15.02.2019).

¹⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX%3A31977L0249> (15.02.2019).

skim innym niż to, w którym uzyskano kwalifikacje¹⁶. Przywołane akty regulują głównie indywidualne aspekty wykonywania zawodów prawniczych w państwach unijnych, ale wspominają również o odrębnych od władz państwowych organizacjach prawniczych, które mogą poświadczać prawo do wykonywania zawodu, a także rejestrować prawników z innych państw. Ponadto zgodnie z postanowieniami drugiej z dyrektyw prawnicy wykonujący zawód w innym państwie unijnym muszą mieć zagwarantowane prawo głosu w wyborach organów samorządów prawniczych państwa przyjmującego.

W systemie UE bezpośrednio do kwestii samorządów prawniczych odnosi się akt formalnie niewiążący, tj. Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie zawodów prawniczych i ogólnego interesu w funkcjonowaniu systemów prawnych z 23 marca 2006 r.¹⁷ W akcie tym podkreślono prawo prawników do zakładania i przynależności do niezależnych samorządów reprezentujących ich interesy, promujących doskonalenie zawodowe i szkolenia oraz chroniących ich uczciwość i etykę zawodową. Wskazano również, że postępowania dyscyplinarne przeciwko prawnikom świadczącym pomoc prawną rozstrzygać musi bezstronna komisja dyscyplinarna przez nich ustanowiona, niezależny organ lub sąd i muszą one podlegać niezależnej kontroli sądowej. W Rezolucji zwrócono również uwagę, że unijny Trybunał Sprawiedliwości zezwolił krajowym organom ustawodawczym oraz stowarzyszeniom i organom zawodowym na pewną swobodę przy decydowaniu, co jest właściwe i niezbędne do ochrony należytego wykonywania zawodów prawniczych w Państwie Członkowskim. Co istotne Parlament Europejski zachęcił także organy i organizacje zawodowe oraz stowarzyszenia zrzeszające zawody prawnicze do ustanowienia zbioru zasad postępowania (etycznych) na szczeblu europejskim, w tym zasad dotyczących kwestii organizacyjnych, kwalifikacji, etyki zawodowej, nadzoru, odpowiedzialności i komunikacji, w celu zapewnienia docelowym odbiorcom usług prawniczych należytych gwarancji w zakresie uczciwości i doświadczenia zawodowego. Postulat ten został już wcześniej zrealizowany przez Radę Adwokatur i Stowarzyszeń Prawniczych Europy CCBE, o czym będzie mowa poniżej.

¹⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex:31998L0005> (15.02.2019).

¹⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX%3A52006IP0108> (15.02.2019).

V.

Międzynarodowe standardy prawne dotyczące samorządów prawniczych można również odnaleźć w aktach prawa wewnętrznego tworzonych przez organizacje pozarządowe zrzeszające prawników świadczących pomoc prawną. Do najważniejszych i jednocześnie najliczniejszych organizacji tego typu należą: Międzynarodowe Stowarzyszenie Prawników (International Bar Association – IBA)¹⁸, Międzynarodowa Unia Prawników (Union Internationale des Avocats, International Association of Lawyers – UIA)¹⁹ oraz Rada Adwokatur i Stowarzyszeń Prawnicych Europy CCBE (The Council of Bars and Law Societies of Europe CCBE – CCBE)²⁰. Organizacje te biorą czynny udział w przygotowywaniu aktów prawnych dotyczących prawników i ich samorządów, powstających w ramach rządowych organizacji międzynarodowych, ale same również przygotowują akty prawa wewnętrznego dotyczące tych kwestii.

W 1990 r. IBA przygotowała Standardy w zakresie niezależności zawodów prawniczych²¹, w których podkreślono rolę samorządów prawniczych jako organizacji odgrywających zasadniczą rolę w przestrzeganiu standardów zawodowych i etyki, w celu ochrony swoich członków przed niewłaściwymi ograniczeniami i naruszeniami, w celu świadczenia usług prawnych dla wszystkich potrzebujących, a także w celu współpracy z instytucjami rządowymi i innymi instytucjami w zakresie realizacji celów sprawiedliwości. Według Standardów IBA organizacje prawników powinny być regulowane przez prawo powszechnie obowiązujące, a ich organy muszą być wybierane przez wszystkich członków, bez ingerencji jakiegokolwiek innego organu lub osoby. Funkcje samorządów powinny obejmować zapewnianie niezależności zawodu prawnika, ale także ochronę wartości ogólnospołecznych, takich jak

¹⁸ https://www.ibanet.org/About_the_IBA/About_the_IBA.aspx oraz <http://www.adwokatura.pl/wspolpraca-zagraniczna/iba/i> <http://kirp.pl/dzialalnosc-miedzynarodowa/iba> (15.02.2019).

¹⁹ <https://www.uianet.org/en/about-us> oraz <http://www.adwokatura.pl/wspolpraca-zagraniczna/uia/http://kirp.pl/dzialalnosc-miedzynarodowa/uia> (15.02.2019).

²⁰ <https://www.ccbe.eu/about/who-we-are/oraz> <http://www.adwokatura.pl/wspolpraca-zagraniczna/ccbe/i> <http://kirp.pl/dzialalnosc-miedzynarodowa/ccbe> (15.02.2019).

²¹ <https://www.ibanet.org/Document/Default.aspx?DocumentUid=F68BBB55-FD1F-426F-9AA5-48D26B5E72E7> (15.02.2019).

choćby niezależność sądownictwa oraz równy dostęp obywateli do systemu wymiaru sprawiedliwości, w tym zapewnienie pomocy prawnej.

Z kolei UIA w 2002 r. przyjęła Zasady dla Kodeksów Postępowania (Etycznych) Profesji Prawniczych w XXI w.²², w których podkreślono znaczenie samorządów prawniczych i zawarto odrębną zasadę ich dotyczącą. W szczególności zgodnie z tą regulacją w zależności od państwa prawnik ma obowiązek lub prawo do bycia członkiem samorządu. Jednocześnie w Zasadach UIA wskazano jednoznacznie, że przedstawiciele samorządów zawodów prawniczych muszą mieć możliwość przyczyniania się do rozwoju ustawodawstwa oraz orzecznictwa.

Ostatnia z przywołanych organizacji – CCBE – jako organizacja zrzeszająca ponad milion prawników europejskich, w tym polskich adwokatów i radców prawnych, przyjmując na Sesji Plenarnej w 1988 r. Kodeks Etyki Prawników Europejskich²³, czyni zadość wspomnianemu powyżej postulatowi stworzenia europejskiego zbioru zasad etycznych wyrażonemu w Rezolucji Parlamentu Europejskiego w sprawie zawodów prawniczych i ogólnego interesu w funkcjonowaniu systemów prawnych z 23 marca 2006 r. W Kodeksie jednoznacznie stwierdzono, że samorządność zawodów prawniczych jest gwarancją niezależności poszczególnych prawników. Ponadto zauważono, że tylko pełna samorządność prawników może właściwie zagwarantować ich niezależność zawodową wobec organów państwa. Bez właściwych gwarancji samorządności niemożliwe staje się w ocenie CCBE spełnianie przez prawników ich zawodowej, prawnej i społecznej roli, a jawna lub skrywana kontrola zawodu prawnika powinna być wykluczona, gdyż jest cechą charakterystyczną społeczeństw zniewolonych.

VI.

Wykładnia językowa art. 17 polskiej Konstytucji mogłaby sugerować, że wyłączenie od decyzji ustawodawcy zwykłego zależy powołania samo-

²² <https://www.uianet.org/sites/default/files/charteturin2002-gb.pdf> (15.02.2019).

²³ Zmiany w treści dokumentu wprowadzano na Sesjach Plenarnych CCBE: 28 listopada 1998 r., 6 grudnia 2002 r. oraz 19 maja 2006 r. Kodeks obejmuje Memorandum Wyjaśniające, które zostało zaktualizowane na Sesji Plenarnej CCBE 19 maja 2006 r., <http://bibliotekakirp.pl/files/original/252154c8ad975eb343a887554f600680.pdf> (15.02.2019).

rzędu prawniczego w Polsce („W drodze ustawy można tworzyć samorządy zawodowe [...]”). Powyższa przeglądowa analiza uniwersalnych i europejskich regulacji i dokumentów dotyczących samorządów zawodowych zrzeszających prawników świadczących pomoc prawną, jednoznacznie przeczy jednak takiemu wnioskowi. Rzeczpospolita Polska jako państwo członkowskie ONZ, RE i UE jest zobligowana do utworzenia (przynajmniej jednego) samorządu zawodowego prawników, którzy udzielają pomocy prawnej. Samorządy prawnicze powinny jednocześnie podlegać regulacjom ustawowym zgodnym ze wskazanymi standardami międzynarodowymi (pomimo ich nie zawsze formalnie wiążącego charakteru), co dotyczy również praktyki stosowania odpowiednich przepisów przez polskie władze państwowe. Dotychczasowa praktyka ustawodawcza i praktyka stosowania prawa pozwala stwierdzić generalną zgodność w tym zakresie²⁴. Ostatnie wydarzenia w Polsce, związane z próbami niekonstytucyjnego ograniczania niezależności sądów, nakazują jednak podkreślić, że ewentualne próby ograniczania samorządności adwokatów i radców prawnych zawsze powinny być konfrontowane nie tylko z polskimi normami konstytucyjnymi, ale także z przedstawionymi w tym opracowaniu regulacjami uniwersalnymi i europejskimi. Jednoznacznie należy również postulować ratyfikację wspomnianej przyszłej konwencji RE o zawodach prawniczych, gdyż niewątpliwie wzmocniłoby to ochronę nie tylko samych samorządów prawniczych w Polsce, ale także podmiotowego prawa do pomocy prawnej świadczonej przez niezależnych prawników.

Literatura

- Bujko W., *Zawód radcy prawnego i samorząd zawodowy radców prawnych w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Zawód radcy prawnego. Historia zawodu i zasady jego wykonywania*, red. A. Bereza, Warszawa 2015.
- Gliszczynska A., Sękowska-Kozłowska K., Wieruszewski R., *Artykuł 14. Prawo do sądu*, [w:] *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich (Osobistych) i Politycznych. Komentarz*, red. R. Wieruszewski, Warszawa 2012.
- Gordon R.W., *The Independence of Lawyers*, https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2368&context=fss_papers.

²⁴ Szczegółowa analiza porównawcza w tym zakresie pozostaje poza założonym celem tego opracowania.

- Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (civil limb)*, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf.
- Hofmański P., Wróbel A., *Komentarz do art. 6 EKPCz*, [w:] *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do artykułów 1–18, Tom I, Komentarz*, red. L. Garlicki, Warszawa 2010.
- Niezależność sądownictwa i zawodów prawniczych jako fundamenty państwa prawa. Wyzwania współczesności*, red. T. Wardyński, M. Niziołek, Warszawa 2009.
- Nowicki M.A., *Podstawowe Zasady Narodów Zjednoczonych Dotyczące Roli Adwokatów: VIII Kongres Narodów Zjednoczonych na temat Zapobiegania Przestępczości oraz Traktowania Przestępców (Hawana, Kuba, 27 sierpnia – 7 września 1990 r.)*, „Palestra” 1992, nr 36/5–6.
- Podręcznik prawa europejskiego dotyczącego dostępu do wymiaru sprawiedliwości*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-ecthr-2016-handbook-on-access-to-justice_pl.pdf.
- Półtorak N., Wróbel A., *Artykuł 47*, [w:] *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, red. A. Wróbel, Warszawa 2013.
- Sołtys B., *Art. 5 RadPrU*, [w:] *Ustawa o radcach prawnych. Komentarz*, red. T. Scheffler, Warszawa 2018.
- Szydło M., *Komentarz do art. 17 Konstytucji RP*, [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Uzelac A., *The Independence of the Bars and their Relationship with the Public Authorities*, https://www.researchgate.net/publication/265423368_The_Independence_of_the_Bars_and_their_Relationship_with_the_Public_Authorities.